

TM	Г. XXXV	Бр. 4	Стр. 1257-1270	Ниш	октобар - децембар	2011.
----	---------	-------	----------------	-----	--------------------	-------

UDK 316.723(=163.41)(71)

Оригинални научни рад

Примљено: 23. 1. 2011.

Милена Костић
Универзитет у Нишу
Филозофски факултет
Ниш

КУЛТУРНИ ИДЕНТИТЕТ СРПСКЕ ДИЈАСПОРЕ У КАНАДИ*

Резиме

Рад се заснива на истраживању прве генерације српских емиграната у Канади, које је спроведено током јула и августа 2008. године у Торонту, као део међународног пројекта „Дијаспора“, спонзорисаног од стране Међународне асоцијације за канадске студије (СЕАС). Током истраживања примењивана је све популарнија метода усмених историја (oral histories), са циљем сакупљања што већег броја информација о српској дијаспори у Канади на основу раније припремљеног упитника. Анкетна питања су се бавила разлозима емиграције, начинима прилагођавања „канадским“ условима живота, очувањем националног културног идентитета итд. Значајно место у раду заузима Бенетов развојни модел интеркултуралне сензитивности (Developmental Model of Intercultural Sensitivity), чије се саставне етапе – негирање, одбрана, мимимизација, прихватање, адаптација и интеграција – примењују на интервјуе испитаника како би се појасниле разноврсне реакције на културне разлике, а нарочито оне везане за очување националног идентитета.

Кључне речи: усмене историје, развојни модел интеркултуралне сензитивности, културни идентитет, bikulturalni identitet

mkostic76@gmail.com

* Рад је настао у оквиру докторских академских студија језика и књижевности на Филозофском факултету у Новом Саду, у склопу предмета Социологија културе, под менторством проф. др Драгана Коковића

УВОД:

ПОЈАМ КУЛТУРНОГ И БИКУЛТУРНОГ ИДЕНТИТЕТА

Појам културног идентитета данас представља типичну *in phrase*, дакле, фразу у моди чија се употреба прогресивно шири постајући тако све неодређенијом, а из научног дискурса премешта у говор медија и доминантне политике. Додатни проблем при употреби овог термина представља то што је културни идентитет један од концепата који са собом носе ауру позитивне неодређености, као што је случај са идејама слободе, прогреса, демократије. Извесно је да је однос према другоме конститутивни елемент културног идентитета, те да се тек у односу на друге може доћи до свести о самој себи, што нарочито долази до изражаја на примеру очувања културног и националног идентитета дијаспоре, што је и предмет истраживања овог рада.

Могућност научно ригорозног одређења појма културни идентитет отвара приступ Амилкара Кабрала (Cabral 1972):

„Идентитет неког појединца или друштвене групе је биосоциолошки квалитет, независан од воље тог појединца или групе, који добија значење само ако се изражава у односу на друге појединце или друге људске групе. Дијалектичка природа идентитета се огледа у чињеници да се он *идентификује* и *разликује*, јер једна индивидуа (или људска група) јесте идентична у односу на друге појединце (или групе) само уколико је различита од других појединаца (група). Одређивање неког индивидуалног или групног идентитета је истовремено афирмација и негација извесног броја одлика који одређују индивидуе и колективе, у функцији *историјских* координата у датом моменту њиховог развоја. Идентитет као квалитет није непроменљив јер су и биолошке и социолошке чињенице које га одређују променљиве. Гледано било биолошки, било социолошки, не постоје два бића која би била истовремено потпуно идентична или потпуно различита, јер је увек код сваког од њих могуће наћи одлике које их разликују, односно које их чине идентичним. Тако је идентитет ма ког бића у ствари релативан, чак пригодан, будући да његово одређење зависи од више или мање строгог избора одговарајућих одлика бића које је у питању (Стојковић 2008, 26).”

Овако схваћен идентитет, тврди Бранимир Стојковић у својој обимној студији *Европски културни идентитет*, може да послужи као основа за дефинисање појма културни идентитет, с обзиром на елементе које садржи, а који, истовремено, задовољавају захтеве за научну дефиницију овог појма. Основни елементи дефиниције су следећи: истовремено везивање идентитета за појединца и групу, схватање идентитета као односа према другоме, историјска природа (променљивост) идентитета и релативност идентитета у односу на контекст (друге идентитете). Сходно томе, културни идентитет представља самосвест припадника једне групе која историјски настаје и развија се у зависности од критеријума које та група успоставља у односима са другим друштвеним групама (Стојковић 2008, 26).

Полазна тачка истраживања карактеристика српске дијаспоре у Канади била је, између осталог, и практична примена термина културни идентитет. Међутим, током истраживања показало се да посебну пажњу треба посветити концепту бикултурног идентитета, имајући у виду чињеницу да су представници дијаспоре истовремено како под утицајем своје матичне културе, тако и културе земље у коју су емигрирали. С тим у вези, треба поменути теоријски конструкт Бикултурног идентитета интеграције (Bicultural Identity Integration), који има за циљ истраживање појединачних искустава у субјективној перцепцији двојног идентитета (Bennet-Martinez et al. 2002). Основно питање на коме се овај конструкт заснива јесте да ли је матични културни идентитет компатибилан и склон интеграцији, или је пак, некомпатибилан и немогуће га је интегрисати (Bennet-Martinez et al. 2002, 9).

Појединци чији је ниво интеграције бикултурног идентитета висок, немају проблема да обе културе којима припадају интегришу у свакодневни живот. Такви појединци развијају тзв. компатибилни културни идентитет (Padilla 1994; Phinney, Devich-Navarro 1997; Rotheram-Borus 1993), што заправо значи да сматрају да ове културе нису у међусобном конфликту. С друге стране, појединци са slabим нивоом интеграције бикултурног идентитета су изизетно осетљиви по питању тензија између две културе и углавном ову некомпатибилност тумаче као резултат интерног конфликта између култура. Штавише, често су мишљења да се треба одредити за једну опцију, али никако обе истовремено (Bennet Martinez, Haritatos 2005, 1020). С тим у вези, Мартинез и Харитатос наводе два концепта кључна за разумевање појма бикултурног идентитета: културна дистанца (cultural distance), који подразумева концептуално разумевање различитости двеју култура, и културни конфликт (cultural conflict), који подразумева лични емотивни став према припадању једној или другој култури. (Bennet Martinez, Haritatos 2005, 1044) Све ово указује на чињеницу да је „бикултурализам комплексан и мултидимензијски феномен” (Phinney, Devich-Navarro 1997, 19).

ИНТЕРКУЛТУРАЛНА СЕНЗИТИВНОСТ: СРПСКА ДИЈАСПОРА У КАНАДИ

Познавање основних карактеристика других култура и интеркултурална сензитивност сигурно су од виталног значаја људима који су у сталном контакту са припадницима других култура. Међутим, интеркултурна сензитивност није урођена особина – да би се реализовала, неопходно је одређено искуство ради разумевања другачијег, као и одређени временски период ради прилагођавања и прихватања различитих обичаја.

Како би појаснио образац реаговања на културне разлике, Милтон Бенет (Benett 1993) је осмислио Развојни модел интеркултуралне сензитивности (Developmental Model of Intercultural Sensitivity). Овај модел је нарочито важан у проучавању процеса прилагођавања и прихватања друге културе због чињенице да се заснива на описивању свих етапа кроз које се пролази ради реализације тог циља, укључујући и разноврсне стратегије које помажу људима да избегну културне конфликти и лакше напредују током тог процеса.

Бенетов модел интеркултуралне сензитивности (1993) се састоји из „етноцентричних етапа” (негирање, одбрана, минимизација) и „етнорелативних етапа” (прихватање, адаптација и интеграција). Етноцентричне етапе се заснивају на често несвесном понашању људи да прихватају или не прихватају друге према својим културним стандардима, јер се култура у којој су поникли доживљава као главно референтно тело. С друге стране, етнорелативне етапе карактерише идеја да се сопствена култура поставља у шири контекст других култура, те се и људи који пролазе кроз етнорелативне етапе много брже и лакше навикавају на друге.

Овај метод је коришћен у истраживању прве генерације српских емиграната у Канади, које је спроведено током јула и августа 2008. године у Торонту, као део међународног пројекта „Дијаспора”. Пројекат „Дијаспора”, спонзорисан од стране Међународне асоцијације за канадске студије (CEACS), окупио је представнике свих земаља из региона које у Канади имају јаку и бројну дијаспору: Србију, Хрватску, Словенију, Мађарску, Румунију, Бугарску, Чешку и Словачку. Један од задатака током истраживања заснивао се на примени данас све популарније методе „усмених историја” (oral histories), са циљем сакупљања што већег броја информација о српској дијаспори у Канади на основу раније припремљеног упитника. Анкетна питања су се бавила разлозима емиграције, начинима прилагођавања „канадским” условима живота”, очувањем националног културног идентитета с посебним освртом на употребу матерњег језика и сл.

Негирање

Прва етапа, негирање културних разлика, заснива се на идеји игнорисања других култура, а сопствена се често доживљава као једина исправна и валидна. Људи у овој етапи углавном избегавају да користе устаљене групне одреднице и константно долази до етикетирања употребом заменице „они”, чиме им се намерно умањује значај. Пример Лидије Богдановић, која пуних 37 година живи и ради у

Канади (добила је канадско држављанство 1977. године), може послужити као добра илустрација ове етапе¹:

Након 37 година живота овде, још увек не осећам да ту и припадам – имам канадско држављанство, живим овде, радим овде, постоји много ствари због којих се овде осећам као код куће...али, тело ми је овде, а душа ми је тамо. Ја сам Српкиња са канадским пасошем. Отац и ја смо остали Срби у души, а мајка и брат су постали Канађани, и самим тим су много резервисанији. Национална припадност ми је веома важна, 99% мојих пријатеља чине Срби. Имам познанике Канађане, са којима се виђам на послу.

Одбрана

Одбрана против културних разлика представља стање у коме се сопствена (или пак, прихваћена) култура сматра једино коректном. Људи у овој етапи виде цео свет подељен на „нас” и „њих”, где смо „ми” супериорни, а „они” инфериорни. Овај феномен се лако препознаје у стварању негативних стереотипова, у којима се сваки члан одређене групе третира као пример свих негативних карактеристика које се додељују целој групи. Често се те негативне карактеристике односе на расу, пол, националну и верску припадност. Како показују резултати истраживања, ниједан од испитаника (укупно их је било 50), не може се сврстати у ову категорију.

Међутим, други аспект ове појаве заснива се на идеји да је друга култура много боља и напреднија од оне којој припадамо. Изјава Бјанке Лакосељац Квид, која је напустила Србију 1971. године, и свесно се одрекла својих корена како би остварила успех у новој култури, где данас ради као универзитетски професор, послужиће као илустрација другог аспекта ове етапе. Такође, битно је истаћи чињеницу да је интервју вођен на енглеском језику:

Било ми је лакше да се држим енглеског језика – морала сам се нечег одрећи да бих се уклопила нову средину. Тим одрицањем сам заправо добила посао на Универзитету. Никад нисам имала довољно времена да остварим све што сам желела, било је дана када сам жалила што нисам одржала контакт са својом српском заједницом, али, морала сам да донесем одлуку, и тада је то деловало исправно.

Минимизација

Минимизација културних разлика заснива се на идеји универзалности – културне разлике су подређене идеји истоветности људи

¹ Сви испитаници у овом истраживању попуњавајући анкетне листиће дали су дозволу за објављивање својих личних података.

и култура, идеји да смо „сви ми заправо исти”. Ова етапа представља прелазну фазу између, с једне стране, етапа негирања и одбране, и, с друге стране, етапа прихватања и адаптације. Особа у овој етапи уочава разлике које постоје међу људима, али се те разлике доживљавају и тумаче као занимљивости. Петар Николић, који је отишао из Србије 1993. године, и у Канади ради као часовничар, каже:

Овде сам стално имао прилику да сретнем интересантне људе, различитих нација и култура. Док ми је жена радила у посластичарници, упознавали смо разне људе – из Грчке, Египта, Украјине, Кине, итд. Једном приликом смо скупили све те људе код нас кући, прослављали смо положени TOEFL испит нашег пријатеља Египћанина. Да бисмо се упознали са културама свих нас, свако је отпевао по једну националну песму, и људи који су иначе повучени су тада били прилично опуштени. Сви смо ми исти, само је хемија која повезује људе из истог краја много јача и траје дуже.

Прихватање

Људи у овој етапи уживају у откривању и истраживању културних разлика. Припадност једној култури доживљава се као део бројних и једнако комплексних погледа на свет. Другим речима, у овој етапи постоји разумевање за комплексност и сопствене и других култура. Идеје, осећања и понашање припадника различитих култура може изгледати необично, али постоји уврежено мишљење да је туђе искуство једнако богато као и сопствено.

Божидар Николић, грађевински предузетник, који је отишао из Србије 1962. године, и води приватну фирму у Канади, каже да је у послу научио како да прихвати људе из друге културе како би пословао с њима. Временом се с њима и спријатељио:

Пошто имам приватну фирму, одржавам контакт са људима различитих националности, не само са Србима. Научио сам да радим и да поштујем људе са другачијим животним искуствима. Са Србима сам повезан преко српске црквене заједнице, а са другима преко посла. Због посла ме позивају и на разна славља и састанке, на којима се срећем са својим пријатељима који нису Срби.

Адаптација

Адаптација културним разликама представља стање у коме разумевање друге културе омогућава појединцу да се понаша у складу са обрасцима понашања те културе. У овој етапи можемо говорити о „бикултуралним” или „мултикултуралним” појединцима. Крајни циљ ове етапе јесте прилагођавање сопственог понашања „мултикултуралним” ситуацијама зарад успешније комуникације.

Већина испитаника из ове групе показала је завидну способност адаптације различитим културним обрасцима – када су у Канади, понашају се сходно канадским обрасцима понашања, а чим дођу у Србију, враћају се на српски образац понашања. Изјава Душана Ђурића, који је отишао из Србије 1984. године због лоше економске ситуације, и који се у потпуности прилагодио канадском начину живота, оженио се и добио двоје деце у Канади, може послужити као добра илустрација ове етапе:

У Канади се осећам као код куће, зато што овде живим већ дуже време. Али кад сам у Канади, патим за Србијом, тако да се често враћам у Србију. Лако бих се поново прилагодио српском начину живота и волео бих да се вратим у домовину кад се пензионишем. Једина ствар која ме мучи је што кад сам у Србији, осећам носталгију за Канадом. Видећемо.

Интеграција

Интеграција представља последњу етапу отворености ка културним разликама. Људи у овој етапи често имају осећај сопствене „културне маргиналности”. Ова фаза нарочито долази до изражаја код тзв. глобалних номада, људи са несталним местом пребивалишта, дугогодишњим исељеницима из домовине, итд. У овим случајевима долази до интеграције различитих културних перспектива и образаца понашања у сопствени идентитет, тако да „безболно” прелази са једног на други културни образац понашања.

С друге стране, проблем који се уочава у овој етапи јесте артикулација сопственог идентитета, чија последица може бити осећај дезоријентације и отуђења – „осећам да нигде не припадам”. Светлана Николић, која је дошла у Канаду 1970. године, радила и створила породицу тамо, „живот јој се десио у Канади, како сама тврди, је у потпуности интегрисана личност. Међутим, има проблем да дефинише сопствени идентитет – она је и Српкиња и Канађанка:

Сада сам Канађанка, али сам српског порекла. То значи да сам се у Србији родила, и поносна сам на то, али легално сам Канађанка. Ипак имам српске корене, нисам их одбацила – посећујем породицу у Србији, с времена на време, а пошто сам Канађанка, могу да путујем слободно, без виза. Осећам се и као Канађанка и као Српкиња, али више припадам Канади. Сви смо ми ове дошли из различитих земаља и успевамо да живимо заједно. Међусобно се помажемо, нарочито помажемо придошлицама које не знају да говоре ни енглески ни француски језик.

Када се коначно дође до последње етапе, интеграције, мора се водити рачуна о проблему дезинтеграције, тј. губитка идентитета. Бенетов савет (1993) је да се јасно дефинише сопствени етнички образац који ће деловати као посредник између различитих култура, тако да чињеница о непотпуном идентификовању с одређеним кул-

турним обрасцем неће бити мана, већ предност појединца који зна тачно одакле долази, али је отворен према разноврсним културним утицајима.

АУТЕНТИЧНОСТ КАНАДСКИХ СРБА

Таласи миграције

У обимној студији *Канадски Срби: историја њихове друштвене и културне традиције (1856-2002)*, Владислав Томовић наводи да се у периоду од средине XIX века, када су Срби почели да насељавају Канаду, до данас, може уочити шест „таласа” миграције:

1. они који су дошли у Канаду пре Првог светског рата,
2. они који су емигрирали у периоду између два светска рата,
3. политички емигранти који су морали да напусте Југославију одмах након Другог светског рата,
4. породице политичких емиграната које су пребегле у Канаду током педесетих година прошлог века,
5. тзв. економски емигранти, који су отисли из Југославије након 1965. године,
6. избеглице и академски образовани грађани који су одлазили из домовине током Грађанског рата деведесетих година прошлог века (Томовић 2002, 53).

Представници сваког од ових шест таласа миграције наводе специфичне разлоге због којих су оставили домовину у потрази за већим политичким и економским слободама. Већина интервјуа из истраживања односи се на последњи талас српске миграције у Канаду, у којима се као доминантан фактор миграције углавном наводи лоша економска ситуација у домовини која се манифестовала кроз високу стопу незапослености и огромне порезе наметнуте од стране државе у транзиционој фази српске економије која је кулминирала у акцији бомбардовања Србије 1999. године.

Одговор на питање „Зашто Канада?” био је скоро идентичан за све испитанике у овом истраживању: Канада, за разлику од Србије, нуди сигурност и добро организовани систем здравствене, економске и правне заштите својих грађана. Испитаници су нарочито нагласили ефикасност канадске администрације и бирократије, као и високи животни стандард, који омогућава куповину куће, аутомобила, честа путовања, што је било немогуће остварити у Србији, нарочито током деведесетих година прошлог века, које је карактерисала висока стопа инфлације и честа промена курса националне валуте. Лидија Богдановић управо говори о оваквим повољностима везаним за живот у Канади:

Овде ти нису потребне везе за све што желиш да урадиш, као у Србији. Друга добра ствар је животни стандард – могу да зарадим довољно новца и да приуштим себи стан, кућу, ауто, могу стално да путујем. Са економске тачке гледишта, овде је много боље него у Србији.

Међутим, осим очигледних предности, имигрантски живот у Канади има и доста недостатака. О недостацима имигрантског живота у Канади се може доста закључити из Албахаријеве књиге *Дијаспора и друге ствари*. У поглављу *Живот у Канади*, Албахари поставља питање идентично оном које се налази у упитнику који је коришћен у нашем истраживању : „Какав је живот у Канади?“, и притом цитира одговор једног свог познаника из Ванкувера:

„Ако ми неко мисли добро, онда ме неће питати како живим у Канади, јер уколико морам то да објашњавам, онда морам да признам да овде заправо не живим, да, другим речима, овде нисам жив (Албахари 2008, 73).“

Албахари користи одговор овог свог познаника како би извео закључак да је једна ствар како се живот у Канади доима, а какав он заправо јесте. За већину људи, имигрантски живот се састоји у „дванаесточасовном ринтању“, а осим тога ништа друго не постоји. Одлазак у позориште на представу која траје бар два сата, уз најмање сат времена проведен у возњи, углавном је луксуз који просечан имигрант себи не може да приушти (Албахари 2008, 74) Дакле, иако се у Канади, за разлику од Србије, постиже веома брзо економска и финансијска стабилност која гарантује поседовање разноврсних материјалних добара, Албахари истиче чињеницу да је једини проблем недостатак времена како би се уживало у свему до чега се долази мукотрпним радом и одрицањем. Из наведеног произилази да се имигрантски бикултурни идентитет најбоље може описати следећом Албахаријевом констатацијом: „Живот је увек негде другде. И ма колико покушавао, изгледа да никада нећу успети да га стигнем“ (Албахари 2008, 78).

Професионални стереотип српских емиграната

Имајући у виду разлоге миграције у Канаду, може се уочити одређени професионални стереотип српског емигранта. Због објективних економских потраживања у Канади, дошло је до значајне промене у професионалној структури српских емиграната током последњих двадесетак година. Уследио је тзв. „brain drain“ процес („одлив мозга“), тј. процес масовне емиграције високо квалификоване радне снаге и интелигенције, као резултат Грађанског рата у земљи у последњој декади прошлог века. Томовић наводи податак да се број Срба који је емигрирао у Канаду током последњег таласа миграције креће између 10.000 и 20.000 људи, који су, за разлику од неедукованог, занатлијског миграционог таласа током 1920-их година,

углавном високо образовани инжењери, компјутерски експерти, дипломирани доктори, стоматолози и сл. Током деведесетих година прошлог века долази и до реализације додатних тренинг програма и едукације организованих од стране канадских власти, која је омогућила овој категорији емиграната одговарајуће запослење након издавања уверења о завршеним додатним курсевима.

Српска културна баштина

Српски емигранти су са собом донели одређени систем вредности и веровања који има велику потпору у богатој српској историји. Већина испитаника нагласила је значај очувања сопственог националног идентитета: врло су поносни на своје корене и желе да очувају своје националне обичаје. Сходно томе, сви важнији верски датуми – славе, Божић, Ускрс – обележавају се у духу српске традиције. Лидија Богдановић уредно обележава све значајније датуме, али такође истиче и одређене проблеме везане за радни календар:

Уредно идем у цркву за Божић и Ускрс, али не одсуствујем с посла. У оваквом систему, слободан дан ради прославе националног празника дозвољава се на папиру, али нисам сигурна како би се на то гледало уколико би људи стално користили то право. Вероватно не би одобравали. Зато ја никад не користим слободне дане да бих обележила своје верске обичаје, иако на то имам законско право.

Попут осталих етничких група у Канади, српски емигранти истичу значај свог друштвено-националног миљеа, а самим тим постоји и велики број организација и институција које их окупљају. Најчешће помињане српске институције од стране испитаника су српска црква и књижара „Србика”. Ова књижара, осим што има у понуди добру српску литературу, такође нуди и „пријатну атмосферу и носталгичне приче о домовини” (из интервјуа са Тамаром Апић, запосленој у књижари). Српску цркву у Канади карактерише подељеност на две фракције: тзв. званична фракција (установљена током првог таласа миграције) и тзв. четничка фракција (установљена током таласа миграција након Другог светског рата – по свему судећи, званични црквени представници нису желели да се мешају са политичким емигрантима, а нарочито са четницима који су били оптуживани за колаборацију са Немцима током Другог светског рата. Иако је овај спор давно заборављен, две црквене фракције и даље постоје и имају своје посебне црквене институције).

Матерњи језик као кључ очувања националног идентитета

Један од најважнијих фактора у очувању националног идентитета, нарочито у случају дијаспоре, јесте матерњи језик. Код прве генерације српских емиграната у Канади уочени су следећи фактори ко-

ји утичу на очување матерњег језика: одлука да Канада постане стална земља пребивалишта, радно ангажовање, одржавање везе са српском црквом, количина слободног времена која се проводи са људима како исте националне припадности, тако и са припадницима других националности. Ово истраживање показује да су углавном сви испитаници успели да очувају матерњи језик и да га користе код куће. Нарочито теба нагласити чињеницу да су, са изузетком два интервјуа која су вођена на енглеском језику, сви остали интервјуи били на српском језику. Сви испитаници су нагласили важност очувања матерњег језика, као једног од фактора очувања националног идентитета. У већини случајева, испитаници користе енглески језик на послу, у разговору са управом, клијентима и колегама, док се српски језик користи код куће, са породицом. Често долази и до смешних ситуација, у којима се, у току разговора, прелази с једног језика на други. О овом искуству говори Светлана Николић:

Када разговарамо код куће, говоримо српски помешан са неким енглеским речима којих се лакше сетимо, а лакше их и изговарамо. Стално мешамо ова два језика, и то је понекад веома смешно. Али, докле год се разумемо, немамо проблема.

Међутим, овде треба још једном нагласити чињеницу да су сви испитаници представници прве генерације емиграната. Њихова деца, представници друге генерације емиграната, говоре српски, поједини чак и течно, мада већина њих веома слабо (деца углавном могу да схвате шта им се говори на српском, међутим, када им се обратите на српском, одговарају на енглеском), што је чињеница коју њихови родитељи тешко прихватају. Тако на пример, Александра Савић каже да иако улаже доста труда у процес усвајања српског језика, српски који користе њена деца је веома сиромашан:

Лакше им је да говоре него да читају. Тешко им је да се изразе због веома ограниченог речника. Радимо са њима код куће колико год можемо, иду у српску школу суботом, али то једноставно није довољно. Потребно им је константно излагање српском језику.

Повећана стопа употребе енглеског језика која се може уочити на примеру српске дијаспоре, заједничка је карактеристика и осталих дијаспора у Канади. На брзину овог процеса утичу фактори у оквиру друштвених институција у којима канадски Срби живе и раде, а и ван њих. Мада, кључни фактор свакако јесте жеља за очувањем националног идентитета. Отуда су деца српских емиграната веома активна у институцијама попут српске школе суботом, као и у разним фолклорним удружењима.

Међутим, упркос покушајима да се очува српски национални идентитет, друга генерација емиграната се полако, али сигурно уклапа у канадски мозаик. За разлику од родитеља, они немају проблема

да се адаптирају и нађу своје место у канадској култури. Интересантна идеја за следећи пројекат ове врсте била би да се изучава друга генерација српских емиграната у Канади и да се резултати тог истраживања упореде са резултатима овог истраживања.

ЗАКЉУЧАК

Последње анкетно питање односило се на коначни избор између Србије и Канаде. Иако су понуђени одговори били веома разнолики - кретали су се од идеје да је Канада сада постала прави дом, а Србија само носталгична успомена (Бјанка Лакосељац Квид), преко идеје да се обе земље сматрају домовином (Светлана Николић), и коначно, до идеје да је једини прави дом Србија, док Канада представља обично радно место (Лидија Богдановић) – констатација Владислава Томовића који у својој обимној студији *Канадски Срби: историја њихове друштвене и културне традиције (1856-2002)* тврди да будућност канадских Срба неће бити другачија у односу на друге националне групе које живе у Канади апсолутно може послужити као закључак овог истраживања:

„Будућност канадских Срба неће бити другачија у односу на дуге националне групе које живе у Канади. Култура, како је ја разумем, представља производ људског друштва које функционише под утицајем култура претходних генерација. На разноврсност српске историјске групе утиче национална баштина као и скоро прихваћене вредности, норме веровања и навике. Очекује се да ће спој друштвене солидарности и културне интеграције утицати на умањивање међугенерациских разлика. (Томовић 2002, 398).”

ПРИЛОГ

Упитник који је коришћен у истраживању

1. На ком језику бисте волели да причамо – на српском или енглеском?
2. Када сте и зашто емигрирали?
3. Зашто сте изабрали баш Канаду?
4. Да ли Вам је било потребно доста времена да се прилагодите животу у Канади?
5. Како бисте се декларисали – као Србин, Канађанин, Канађанин српског порекла, или...? Шта Вас чини више Канађанином него Србином и обрнуто?
6. Колико сте добро познавали енглески (француски) језик када сте емигрирали?

7. У којој мери је Ваше познавање енглеског (француског) језика утицало да се интегришете на послу, у куповини, и сличним формалним и неформалним ситуацијама?
8. Да ли сте у контакту са другим Србима овде? Које су то институције где се дружите и окупљате?
9. Да ли поштујете српске обичаје и колико су Вам битни?
10. Ко су људи са којима се дружите – да ли су то људи нашег порекла или других националности? Да ли је њихова националност битна?
11. Да ли бисте могли да издвојите неки посебан догађај од када сте емигрирали који је дубоко утицао на Ваш живот овде, на позитиван или негативан начин?
12. Да ли бисте могли да резимирате ставове које из ове перспективе имате према Србији и Канади?

ЛИТЕРАТУРА

- Албахари, Давид. 2008. *Дијаспора и друге ствари*. Нови Сад: Академска књига.
- Benet-Martinez, Veronica, and Jana Haritatos. 2005. *Bicultural identity integration: Components and psycho social antecedents*. Boston: Blackwell publishing.
- Benet-Martinez, Veronica, Janxin Leu, Fiona Lee, and Michael Morris. 2002. Negotiating biculturalism: Cultural frame-switching in biculturals with oppositional vs. compatible cultural identities. *Journal of Cross Cultural Psychology* 33: 492–516.
- Bennett, Milton J. 1986. A developmental approach to training for intercultural sensitivity. In *International Journal of Intercultural Relations*, edited by D. Landis, 179–96. Stockholm: Elsevier.
- _____. 1993. Towards ethno-relativism: A developmental model of intercultural sensitivity. In *Education for the intercultural experience*, edited by R. M. Paige, 109–35. Yarmouth ME: Intercultural press.
- Padilla, Amado M. 1994. Bicultural development: A theoretical and empirical examination. In *Theoretical and conceptual issues in hispanic mental health*, edited by R. Malgady and O. Rodriguez, 20–51. Melbourne, FL: Krieger publishing.
- Phinney, Jean S., Mona Navarro Devich. 1997. Variations in bicultural identification among African American and Mexican American adolescents. *Journal of Research on Adolescence* 7: 3–32.
- Rotheram-Borus, Mary Jane. 1993. Biculturalism among adolescents. In *Ethnic identity formation and transmission among Hispanics and other minorities*, edited by M. Bernal, G. Knight, 81–102. Albany: State University of New York press.
- Стојковић, Бранимир. 2008. *Европски културни идентитет*. Београд: Службени гласник.
- Томовић, Владислав А. 2002. *Canadian Serbs: A history of their social and cultural traditions (1856-2002)*. Ontario: Batlik.

CULTURAL IDENTITY OF SERBIAN DIASPORA IN CANADA

Summary

This paper is a product of the 'oral histories' research of the first generation of Serbian immigrants to Canada, carried out in Toronto, in July 2008. The goal of this research was to collect information about Serbian Diaspora in Canada by obtaining answers to a set of questions concerning their immigrant experience with the particular emphasis on the cultural differences. Milton Bennet's Developmental Model of Intercultural Sensitivity (DMIS), consisting of six stages of development (denial, defence/reversal, minimization, acceptance, adaptation and integration) will be applied to the interviews previously mentioned in order to explain various reactions to cultural differences, including strategies for helping people to adjust to the new surrounding.

Key words: oral histories, developmental model of intercultural sensitivity, cultural and bicultural identity.